

ЦИВІЛІСТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ІТ-ПРАВА

УДК 347.135:004.77

DOI <https://doi.org/10.32837/chc.v0i38.370>

Давидова Ірина Віталіївна,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5622-671X>

ВИЗНАЧАЛЬНА РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ ЯК ЦИВІЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Постановка проблеми. Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб» (ст. 29) та постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» з 12 березня 2020 р. до 22 травня 2020 р. встановлено на всій території України карантин, який передбачає ряд обмежень та правил, які мають на меті запобігти поширенню даного захворювання. Зокрема, відповідно до Порядку проведення протиепідемічних заходів, пов'язаних із самоізоляцією осіб, який також затверджений 11 березня 2020 року, досить велика група людей підлягає самоізоляції, однак все одно є учасниками цивільних відносин. Виходом із ситуації стало більш активне використання можливостей інформаційних технологій, зокрема при вчиненні правочинів, отриманні адміністративних послуг, прийнятті участі у судових засіданнях тощо. Таким чином, із запровадження карантину і обмежувальних заходів, що його супроводжують, спостерігається ситуація, коли звичні для нас (традиційні) (цивільно-правові, зокрема) дії переходять за допомогою запровадження інформаційних технологій в електронну площину. У даному контексті набуває особливої актуальності процес ідентифікації особи, в тому числі застосування електронного підпису як найбільш надійного засобу ідентифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняних наукових публікацій у даній сфері свідчить про те, що дослідженням питань у даній сфері цікавляться, зокрема: К.С. Архіпова, Н.Ю. Голубєва, І.В. Давидова, С.Ф. Левшаков, О.В. Мельниченко, Ю.Я. Самагальська, Н.Ю. Філа-

това, Є.О. Харитонов та ін. У літературі звертається увага на аналіз законодавства та практики застосування електронного підпису та інших ідентифікаторів особи, їхньої ролі в гармонізації українського законодавства із законодавством Європейського Союзу. Однак виникає необхідність дослідження електронного підпису та його визначальної ролі як цивільної ідентифікації особи в умовах карантину.

Метою статті є аналіз чинного законодавства України щодо ідентифікації особи та особливостей використання електронного підпису із запровадженням карантину і обмежувальних заходів, що його супроводжують.

Виклад основного матеріалу. Ураховуючи особливості ІТ середовища, будь-яка правова дія в електронній площині не може обійтися без ідентифікації. Під такою ідентифікацією законодавець розуміє процедуру використання ідентифікаційних даних особи з документів, створених на матеріальних носіях, та/або електронних даних, у результаті виконання якої забезпечується однозначне встановлення фізичної, юридичної особи або представника юридичної особи, де ідентифікаційними даними особи є унікальний набір даних, який дає змогу однозначно встановити фізичну, юридичну особу або представника юридичної особи [1].

Закон України «Про електронні довірчі послуги» (ст. 15) визначає, що схема електронної ідентифікації повинна встановлювати високий, середній або низький рівні довіри до засобів електронної ідентифікації, що використовуються в них.

Отже, законодавець увів до електронної площини електронний підпис, паспорт громадянина України у формі карти з безконтактним електро-

дення процедур оскарження, а також можливість формування засобами веб-порталу, у тому числі з використанням мобільного додатка Порталу Дія, цифрових образів документів, які можуть пред'являтися (надаватися) особою на смартфоні через зазначений мобільний додаток.

Також у сфері надання держаних послуг онлайн працює і портал державних послуг iGov, де також зібрані адміністративні послуги, які надаються громадянам та бізнесу, отримання яких передбачає ідентифікацію особи з використанням електронного підпису.

Отже, спостерігаємо значні можливості отримання державних послуг онлайн, доступ до яких відкривається шляхом електронної ідентифікації через електронний підпис.

Особливість значення ЕП та ролі його в житті суспільстві розкривається також через діяльність судової системи та використання ЕП в судовому процесі.

Ключовим етапом судової реформи є впровадження Електронного суду, який повинен спростити більшість процесів, мінімізувати ризики втручання і зловживань. Для цього з 1 березня 2019 року в усіх судах України повинна була повноцінно запрацювати Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЕСІТС). Дана система повинна усунути в тому числі і проблему тяганини з розглядом справ, оскільки більшість процесів автоматизується. Це прямо передбачено змінами в процесуальних кодексах, які вступили в силу ще 15 грудня 2017 року [8].

При цьому, відповідно до закону, за організаційне і фінансове забезпечення діяльності відповідають не самі суди, а окремий орган – Державна судова адміністрація (ДСА). Вона ж є організатором тендерних закупівель необхідного обладнання, програмного забезпечення тощо. У тому числі ДСА розробляє і затверджує відповідні накази і положення. І хоча відповідно до законодавства ЕСІТС мало би почати діяти з березня 2019 р., в кінці лютого 2019 р. і Рада суддів України і Вища рада правосуддя самостійно проаналізувавши готовність до запуску нової системи, виявили, що технічне оснащення судів не дозволяє повноцінно розпочати роботу з ЕСІТС.

Разом з тим у зв'язку із введенням карантину постало питання розгляду судових справ в умовах обмежувальних (заборони) заходів, визначених згадуваною Постановою. Дана ситуація спричинила ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних

та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [9], згідно з яким на час дії карантину учасники цивільних, господарських, адміністративних справ можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів.

Підтвердження особи учасника справи має здійснюватися шляхом накладення ЕП, а якщо особа не має такого підпису, то в порядку, визначеному Законом «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією.

Фактично законодавець дозволяє брати участь у судовому засіданні через будь-яке програмне забезпечення, яке передбачатиме можливості підтвердження особи учасника справи: 1) шляхом накладення електронного підпису; 2) за відсутності електронного підпису – у порядку, визначеному Законом про демографічний реєстр; 3) за відсутності електронного підпису – у порядку, визначеному ДСА.

Закон набрав чинності 02.04.2020 р., а вже 03.04.2020 р. суддя Дніпропетровського окружного адміністративного суду Рищенко А.Ю. ухвалою по справі № 160/2860/20 призначив судовий розгляд справи в режимі відеоконференції поза межами суду за допомогою додатку Zoom [10].

Ухвалою зобов'язано сторони подати скановані копії документів, що посвідчують особу учасника або його представника для встановлення повноважень, письмових заяв і клопотань, письмових доказів засвідчених електронним цифровим підписом за один робочий день до проведення судового засідання. За словами судді, «..наявність накладеного ЕЦП вже свідчить про підтвердження стороною своєї особи. ..У багатьох громадян вже є відкриті рахунки в Приватбанку, тому отримання ЕЦП значно спрощується» [11].

Проведення судових слухань у режимі відеоконференцій також позиціонується як перспективний напрям під час боротьби з корупцією. Зокрема, є пропозиції щодо проведення авторозподілу справ не в межах регіону, а в межах всієї України [12]. Основну роль у цьому процесі відводиться ідентифікації особи, а головним засобом виступає використання ЕП.

Розуміючи необхідність прийняття рішень з даного напрямку та критикуючи рівень безпеки і захищеності відеозв'язку через програму Zoom, Державна судова адміністрація України

23 квітня 2020 р. видала наказ, у якому в новій редакції викладено Порядок роботи з технічними засобами відеоконференцв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду [13].

Для участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції учасник справи повинен попередньо зареєструватись з використанням власного електронного підпису в Системі. У разі якщо учасник не має ЕП, то рішення про можливість підтвердити особу учасника справи, що не має ЕП приймається головуючим суддею, у провадженні якого знаходиться справа.

Таким чином, протягом всієї історії виникнення, змінення, пристосування судової системи до розгляду судових справ в режимі відеоконференцв'язку головну (ключову) роль в ідентифікації особи, а відповідно, й законності проведення судового розгляду, при різних варіантах самої дистанційної організації роботи відігравав ЕП.

Нині нагальним є питання щодо забезпечення необхідного рівня безпеки користувачів ЕП, адже аналіз статистичних даних за 2019 рік щодо формування кваліфікованих сертифікатів підписів та печаток говорить про те, що лише 8% усіх підписів зберігаються на захищених носіях, коли решта – ні. Разом із тим, за даними Міністерством цифрової трансформації, у 2019 році було в Україні було здійснено більше 1,5 млрд. операцій з використанням електронного підпису [14]. Отже, питання безпеки поки що не настільки турбує користувачів ЕП, щоб витратитися на придбання захищеного носія. Така статистика одночасно може свідчити і про недостатню інформативну доведеність до користувачів користі та наявної переваги захищених носіїв.

Обрання України для участі в пілотних проєктах щодо наближення України до інфраструктури Європейського Союзу, зокрема з метою досяг-

нення технічної транскордонної інтероперабельності кваліфікованих електронних підписів, є вагомим кроком на шляху надання можливостей підписувати угоди та інші документи з іноземними компаніями за допомогою електронного підпису.

Висновки. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та активна участь держави в цьому процесі спричиняє появлення електронних ідентифікаторів в українському правовому полі. Використання ЕП лише поширюється, який є сучасною альтернативою традиційного підпису, що має таку ж юридичну силу. ЕП виглядає як файл, який створюється шляхом криптографічного перетворення інформації. У файлі міститься електронний ключ, який створюється спеціально для кожної особи. Усі дані у файлі електронного підпису зашифровані. За умови правильного зберігання власником секретного (особистого) ключа його підробка неможлива. Електронний документ також неможливо підробити: будь-які зміни, не санкціоновано внесені в текст документа, будуть миттєво виявлені.

Нині ЕП потрібен для входу до електронного кабінету громадянина та отримання послуг на «Порталі Дія», а також для ідентифікації в інших державних сервісах. Завдяки КЕП можна підписувати договори чи звіти у системах електронного документообігу. Накладання ЕП завершує утворення електронного документа, надаючи йому юридичної сили.

Отже, спостерігаємо значні можливості отримання державних послуг онлайн, доступ до яких відкривається шляхом електронної ідентифікації через електронний підпис.

Разом із тим із метою запобігання порушення прав осіб, які їх використовують, та найбільш ефективного їх використання потребують доопрацювання відповідні нормативні акти, які б передбачали більше втручання держави в процеси захисту порушених прав громадян під час використання електронного підпису.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>.
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>.
3. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності : Закон України від 06.10.2016 № 1666-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1666-19>.
5. Про реалізацію експериментального проєкту щодо забезпечення можливості використання удосконалених електронних підписів і печаток, які базуються на кваліфікованих сертифікатах відкритих ключів : Постанова КМУ від 03.03.2020 р. № 193. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-2020-p>.
6. Питання Єдиного державного веб-порталу електронних послуг та Єдиного державного порталу адміністративних послуг: постанова КМУ від 04.12.2019 р. № 1137. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF>.
7. Рабчинська Л. Електронна канцелярія: як оформити ФОП вдома. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2020/04/29/659939/?fbclid=IwAR111WxPWRsgMdyNXiW-BZq-fJkSYXqdOPNvNC2Bz607QBixV2ju5D_vtM.

8. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 30.03.2020 р. № 540-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>.
10. Ухвала Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 03.04.2020 р. Справа № 160/2860/20. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88572992>.
11. Мамченко Н. Заслухати справу через Zoom: суддя-автор ухвали розповів деталі її реалізації. URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/165679-zaslukhati-spravu-cherez-zoom-suddya-avtor-ukhvali-rozpoviv-detali-yiyi-realizatsiyi>.
12. Дубілет Д. Как коронавирус может привести к важной судебной реформе. URL : <https://www.facebook.com/dubilet/posts/10158385309308552>.
13. Про внесення змін до Порядку роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду: наказ Державної судової адміністрації України від 23.04.2020 р. № 196. URL : https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/N_196_20.
14. Більше 1,5 млрд. разів українці скористалися електронним підписом за 2019 рік. URL : <https://thedigital.gov.ua/news/bilshe-15-mlrd-rziv-ukraintsi-skoristalisya-elektronnim-pidpisom-za-2019-rik>.

Давидова Ірина Віталіївна

ВИЗНАЧАЛЬНА РОЛЬ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ ЯК ЦИВІЛЬНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Стаття присвячена аналізу чинного законодавства України щодо ідентифікації особи, зокрема електронного підпису, яка в умовах карантину набуває особливо вагомого значення. Введений постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. карантин передбачає ряд обмежень та правил, які мають на меті запобігти поширенню захворювання. Досить велика група людей підлягає самоізоляції, однак все одно є учасниками цивільних відносин. Виходом з ситуації є більш активне використання можливостей інформаційних технологій, зокрема при вчиненні правочинів, отриманні адміністративних послуг, участі у судових засіданнях тощо. Із запровадженням карантину і обмежувальних заходів, що його супроводжують, спостерігається ситуація, коли традиційні, зокрема цивільно-правові, дії переходять за допомогою запровадження інформаційних технологій в електронну площину. Особливої актуальності набуває процес ідентифікації особи, в тому числі застосування електронного підпису як найбільш надійного засобу ідентифікації, і саме цим питання присвячена стаття.

Окрема увага приділена аналізу ситуації, яка спричинена введенням карантину, щодо розгляду судових справ в умовах обмежувальних (заборони) заходів, що мало наслідком ухвалення спеціального закону, згідно з яким на час дії карантину учасники цивільних, господарських, адміністративних справ можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Проаналізовано «перше в історії» судове засідання, яке було проведено в режимі відеоконференції.

Приділена увага аналізу статистичних даних щодо формування та застосування електронних підписів, гармонізації українського законодавства із законодавством Європейського Союзу в даному питанні. Розглядаються питання використання електронного підпису, окрема увага приділяється характеристиці його видів, ступенів захисту та сфер використання кожного з видів таких підписів.

Зроблено висновок про те, що в українському правовому полі досить швидко з'являються електронні ідентифікатори, що пов'язано з розвитком інформаційних технологій, активною участю держави в цьому процесі.

Ключові слова: ідентифікація особи, електронний підпис, електронні довірчі послуги, криптографічний захист.

Davydova Iryna

THE DEFINING ROLE OF ELECTRONIC SIGNATURE AS A CIVIL IDENTIFICATION OF A PERSON IN QUARANTINE

The article is devoted to the analysis of the current legislation of Ukraine on the identification of a person, in particular, an electronic signature, which in the conditions of quarantine becomes especially important. The quarantine introduced by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 11, 2020 provides for a number of restrictions and rules aimed at preventing the spread of the disease. Quite a large group of people is subject to self-isolation, but are still participants in civil relations. The way out of the situation is to make more active use of information technology opportunities, in particular, when making transactions, receiving administrative services, participating in court hearings, etc. With the introduction of quarantine and the restrictive measures that accompany it, there is a situation where traditional, in particular, civil law, actions are transferred through the introduction of information technology in the electronic plane. The process of personal identification, including the use of electronic signatures as the most reliable means of identification, is becoming especially relevant, and this is the issue of the article.

Particular attention is paid to the analysis of the situation caused by the introduction of quarantine, the consideration of court cases in restrictive (prohibition) measures, which resulted in the adoption of a special law according to which during quarantine participants in civil, commercial, administrative cases may participate in court

in the mode of videoconference outside the courtroom using their own technical means. The “first in history” court hearing, which was held by videoconference, was analyzed.

Attention is paid to the analysis of statistical data on the formation and use of electronic signatures, harmonization of Ukrainian legislation with the legislation of the European Union in this matter. The issues of using an electronic signature are considered, special attention is paid to the characteristics of its types, degrees of protection and areas of use of each type of such signatures.

It is concluded that electronic identifiers appear in the Ukrainian legal field rather quickly, which is associated with the development of information technology, the active participation of the state in this process.

Key words: personal identification, electronic signature, electronic trust services, cryptographic protection.